

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ І ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЕКОЛОГІЇ ТА ГЕОГРАФІЇ**

**ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНИХ ПРИРОДНИХ
РЕСУРСІВ (НА ПРИКЛАДІ СМТ. ЛЮБИМІВКА
КАХОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 415 групи

Спеціальності 101 Екологія

Освітньо-професійної програми
«Екологія»

Керівник: к.с.-г.н., доц. Приймак В.В.

Рецензент: к.б.н., доц. Мельник Р.П.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	5
1.1. Короткий історичний нарис походження екологічного туризму.....	5
1.2. Поняття рекреації та рекреаційного потенціалу.....	12
1.3. Сучасний стан рекреаційних природних ресурсів.....	18
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ І УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ...	23
2.1. Географічне розташування та кліматичні особливості смт.Любимівка Каховського району Херсонської області.....	23
2.2. Характеристика господарства ФГ «Шафран Любимівський».....	25
2.3. Біологічні особливості трав'янистих рослин.....	29
РОЗДІЛ 3. ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНИХ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ НА ТЕРИТОРІЇ СМТ. ЛЮБИМІВКА КАХОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	34
3.1. Екологічна оцінка рекреаційного використання природних ресурсів	34
3.2. Перспективні напрямки розвитку екологічного туризму.....	39
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми. В даний час розвиток внутрішнього туризму є одним з пріоритетних напрямів Херсонської області, яка є перспективним регіоном і володіє унікальними природними і культурно-історичними ресурсами, сприятливими для розвитку різних видів рекреаційної діяльності. Для успішного розвитку галузі туризму необхідно вивчити і дати оцінку природно-рекреаційного потенціалу території. Однак необхідно враховувати природні умови та географічне положення області, які являються основою рекреаційного використання території.

Дослідження туристично-рекреаційного потенціалу регіону відображені у працях вітчизняних та зарубіжних авторів: О.А.Воробйова [4], О.І. Гулич [11], О.О. Бейдик [1], Л.О.Кобанець [24]. Рекреаційно-природні ресурси регіонів України у своїх роботах зокрема висвітлюють Є. Панкова, В. Стадійчук, О. Любіцева [25].

Розвиваючи тематику досліджень рекреації та туризму в Херсонській області, слід визначити сучасні перспективи та проблеми, що існують в галузі, узагальнити та систематизувати відомості про них.

Мета дослідження – є дослідження рекреаційних природних ресурсів умовах смт. Любимівка Каховського району Херсонської області.

Для досягнення мети, перед нами були поставлені наступні **завдання:**

- вивчити основні поняття рекреації та рекреаційного потенціалу;
- аналізувати сучасний стан рекреаційних природних ресурсів;
- охарактеризувати досліджувану територію смт.Любимівка Каховського району Херсонської області;

- дати екологічну оцінку рекреаційним природним ресурсам смт.Любимівка Каховського району Херсонської області;
- обґрунтувати результати досліджень.

Об'єкт дослідження – рекреаційно - природні ресурси на території смт.Любимівка Каховського району Херсонської області.

Предмет дослідження – екологічна оцінка рекреаційно-природних ресурсів на території смт.Любимівка Каховського району Херсонської області.

Методи дослідження – при проведенні досліджень були використані, як методи емпіричних досліджень (спостереження, бесіда, дискусія), так і теоретичні методи (аналіз, порівняння, отриманих результатів, узагальнення), також включають теоретичні принципи, методи і процедури аналізу, що розкривають суть екологічних рекреаційно- природних ресурсів

Структура та обсяг роботи: Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, загальний обсяг роботи складає 52 сторінки, з них 43 сторінки основного тексту, 17 ілюстрацій. Список використаних джерел включає 68 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Короткий історичний нарис походження екологічного туризму

За оцінками деяких експертів, екотуризм в даний час складає 11,4% всіх споживчих витрат, такі питання стають все більш і більш поширеними. І, оскільки ми як і раніше бачимо все більш негативний вплив масового туризму на улюблені напрямки по всьому світу, відповіді на ці питання будуть ставати все більш актуальними.

Ecotourism - рух, який почав формуватися ще в 1980-х роках, є найстарішим і найбільш часто використовуваним словом для нього. Пізніші модні слова індустрії включають стійкий туризм, зелений туризм, природний туризм, відповідальний туризм, етичний туризм, усвідомлені подорожі, туризм в інтересах бідних і багато інших [63].

Екотуризм став одним з найбільш швидкозростаючих секторів індустрії туризму, щорічно збільшуючись на 10-15% по всьому світу. [68] Одним з визначень екотуризму є «практика подорожей з низьким рівнем впливу, освітніх, екологічно і культурно чутливих, яка приносить користь місцевим громадам і приймаючим країнам» [66]. Деякі з проектів екотуризму не відповідають цим стандартам. Навіть якщо деякі керівні принципи виконуються, місцеві спільноти все ще стикаються з багатьма негативними наслідками.

Південна Африка є однією з країн, яка отримує значні економічні вигоди від екотуризму, але негативні наслідки набагато переважають позитивні, в тому числі змушують людей залишати свої будинки, грубі

порушення основних прав і небезпеки для навколишнього середовища, переважають середньострокові економічні пільги.

Екотуризм - це форма туризму, яка намагається мінімізувати його вплив на навколишнє середовище, є екологічно обґрунтованою і дозволяє уникнути негативного впливу багатьох великих туристичних проєктів, які здійснюються в районах, які раніше не були розроблені [62].

Незалежно від того, що ви називаєте, центральні концепції, які поділяють ці філософії, полягають в тому, що туристична індустрія в цілому повинна застосовувати більш екологічні методи, захищати природну і культурну спадщину місця призначення і підтримувати місцеві громади.

Згідно Оксфордському словнику англійської мови, слово «екотур» було вперше записано в 1973 році, а потім «екотуризм» в 1982 році.

Екотуризм найпершими джерелами, мабуть, розпочався з програми Outing Club Sierra. Запущені в 1901 році ці щорічні експедиції взяли мандрівників у краї Сьєрра-Невади, щоб показати учасникам природні чудеса, «щоб ці особи могли стати активними працівниками для збереження лісів» [65, 68].

Походження терміна «екотуризм» не зовсім ясно, і одним з перших, хто його використав в 1965 році, мабуть, був Хетцер, який визначив чотири «стовпи» або принципу відповідального туризму: мінімізація впливу на навколишнє середовище, повагу культури господарів, максимізація переваги для місцевого населення і максимальне задоволення туристів. Перший з них був визнаний самотужки відмінністю екологічного туризму [61].

Екотуризм розвивався «в утробі» екологічного руху в 1970-х і 1980-х роках. Зростаюча стурбованість з приводу навколишнього середовища в поєднанні зі зростаючою незадоволеністю масовим

туризмом привели до збільшення попиту на природний досвід альтернативного характеру.

У той же час, менш розвинені країни почали розуміти, що природний туризм пропонує засоби для отримання іноземної валюти та забезпечує менш руйнівний використання ресурсів, ніж альтернативи, такі як заготівля лісу та сільське господарство [62].

До середини 1980-х років ряд таких країн визначили екотуризм як засіб досягнення цілей як збереження, так і розвиток. Перше формальне визначення екотуризму, як правило, приписується Себальос Ласкюрену в 1987 році.

Сучасний рух почав приживатися в екологічній активності 1970-х. Деякі джерела говорять про те, що термін екотуризм був спочатку введений мексиканським архітектором-екологом Гектором Чебаллос-Ласкурайн. Він використовував це слово для опису подорожей по незайманих районах, щоб насолодитися їх природною красою та культурою. У 1981 році Чебаллос-Ласкурайн став засновником Мексиканської асоціації охорони природи, найвпливовішої мексиканської громадської організації на арені охорони. У 1984 році він заснував перше мексиканське агентство з екотуризму, ECOTOURS [77].

Його книга на 315 сторінках з питань туризму, екотуризму та природоохоронних територій була видана в 1996 році Міжнародним союзом охорони природи (IUCN). Він багато років служив радником з питань екотуризму як МСОП, так і Всесвітньої організації туризму ООН.

Меган Еплер Вуд була ще одним із ранніх прихильників руху екотуризму. Вона була молодим біологом дикої природи, найнятим засновником Всесвітнього фонду дикої природи (та колишнім директором ЕРА) Расселом Поїздом прямо зі школи на початку 80-х.

В цю команду в той час входили також Рассел Міттермейер (нині президент Міжнародної організації охорони природи) та Томас Лавджой, відомий як «хрещений батько біорізноманіття» [64].

«У 1980-х ідея сталого розвитку була новою», - згадує Еплер Вуд. «Була велика розмова про пошук способів принести користь місцевим людям, які бажали зберегти природні території. Було зрозуміло, що люди, які відвідують тропічний ліс, приносять більшість переваг, які бачили місцеві жителі».

Зараз екотуризм вважається одним з найбільш швидко зростаючих секторів у туристичній галузі (близько 5% щорічно), що становить близько 6% світового валового внутрішнього продукту. Навіть коли ринок традиційного туризму зростає, глобальний прогноз ЮНВТО прогнозував швидке зростання галузі екотуризму протягом наступного десятиліття.

Зазначимо, що до середини ХХ ст. не існувало такого поняття як «масовий туризм»: відвідувати дику природу могла собі дозволити тільки особлива категорія людей - це люди з величезною енергією, з бажанням подорожувати, з великою силою волі, та ще й до того заможні. Такі подорожі не могли сприяти значним соціально-економічним змінам у відвідуваних територіях, не могли забезпечити й притоку істотних фінансових засобів для збереження територій.

Двадцяте століття привносить кардинальні зміни як в направленість, так і в масштаби подорожей у природу. Особливо популярними вважалися мисливські сафари в екзотичні країни з метою здобути найбільші мисливські «трофеї» - слонів, носорогів. У п'ятдесяті роки більш популярними стають вже фотосафари.

Під час національно-культурного відродження в 1923-1933 рр. туристично-екскурсійна справа, яку підтримували відомі вчені, історики, археологи, етнографи, краєзнавці: М. Грушевський, В. Щербина, В. Артоболевский, Д. Щербаківський, М. Біляшівський, С.

Русова, В. Дроздов і багато інших, які прагнули просвітити людей за допомогою їх широкого використання екскурсій, щоб відродити їх історичну пам'ять і сприяти національному духовному розвитку. У жовтні 1924 року у Львові було створено місцеве суспільство гри і туризму. Статут «Плей» передбачав розширення діяльності компанії на всю територію Львівської, Тернопільської, Станіславської і Краківської областей. Метою організації було оголошено «розвідка рідних й інших земель, поширення інформації про них, накопичення і обробка наукових і туристичних матеріалів». [61]

Важливим внеском в розвиток основ екотуризму в контексті пізнання і збереження рідного краю стала видавнича діяльність товариства. У лютому 1925 року перший номер «Туризму і краєзнавства», виданий І. Крип'якевичем, був випущений в якості безкоштовного двотижневого додатку до газети «Новий час». У журнал увійшли матеріали природного, археологічного та етнографічного характеру, звіти про діяльність товариства, краєзнавча хроніка, опубліковані матеріали по конкретним районам Галичини, а також нариси історії туризму та краєзнавства. Напад нацистської Німеччини на Польщу і початок Другої світової війни зупинили діяльність туристичних товариств в Західній Україні [62].

Після Другої світової війни індустрія туризму поширюється по всьому світу. Технологічна революція в сфері транспорту і комунікацій зробила найвіддаленіші природні місця доступними для масового туризму. У 70-ті роки активно починає подорожувати населення із середнім і навіть низьким достатком, розвивається молодіжний туризм - піші та кінні прогулянки, катання на лижах, сплав по річках.

Все це призвело до значної концентрації капіталу в індустрії туризму. Бурхливий розвиток туристичної індустрії призвело до концентрації виробництва – з'являються готельні мережі, починається будівництво туристичних центрів.

Вкладаючи значні кошти в розвиток туризму, великий капітал вимагав максимального прибутку в найкоротші терміни. Природний ландшафт і місцеве населення сприймалися тільки як засіб для досягнення мети. Не дивно, що зростання масових нерегульованих відвідувань видатних природних комплексів надав вкрай негативний вплив на них, а також на місцеву соціокультурне середовище: знищені рідкісні рослини, вирубані дерева, забруднені ґрунти, ґрунт зникла, або тварини були значно скорочені. Дика первозданна природа унікальних природних територій, місцевої економіки і культурних цінностей приймаючих країн також виявилася під загрозою.

Згідно з європейською статистикою, 35% мешканців великих міст ЄС воліють відпочивати на селі. Екотуризм чи зелений туризм існують у Європі вже більше півстоліття, а Франція - його батьківщина. У середині 20 століття багато французьких фермерів почали переїжджати до міст через втрати, які зазнали у сільському господарстві. Щоб якось уповільнити цей процес, уряд Франції запропонував організувати на фермах умови для прийому туристів. А в 70-х роках XX століття сільський туризм у Франції отримав незалежний статус. Зараз це приносить близько 1 мільярда доларів прибутку до державного бюджету країни [62].

Це розвиток туризму в одну сторону, яка отримала назву «жорсткий туризм», мало місце в багатьох країнах в останні десятиліття [43].

За оцінками міжнародних експертів, за останні 35 років мінеральні ресурси добувалися з надр Землі більше, ніж за всю історію людства, а в нафті і газі ці цифри становили 80-85%. Демографія і логіка розвитку говорять про те, що до 2050 року на Землі буде жити 8 мільярдів чоловік. Понад дві третини людей, що народилися сьогодні, будуть рости в найбідніших країнах. Через 30 років населення Китаю збільшиться на 360 мільйонів, Індії - на 600 мільйонів, а в Нігерії,

Бангладеш і Пакистані - на 100 мільйонів. Мільярд, що населяє «перший світ», споживає 75% ресурсів і виділяє 75% навколишнього середовища. Решта 4 мільярди споживаються і викидаються в три рази менше, а це означає, що один бідняк в середньому переносить на Землю в 10 разів менше, ніж західна людина.

Швидке зростання людства, інтенсифікація його діяльності призводять до швидкої зміни взаємин між глобальною екосистемою планети та економічною підсистемою, що визначається діяльністю людини [67].

В Україні індустрія туризму переживала спад протягом 1988-1993 рр. Через відсутність державного регулювання. Але навіть зараз туризм займає в Україні низький рівень [60].

Розвиток сільського (зеленого) туризму сприяє розвитку селянства, а саме є одним із напрямків диверсифікації сільського господарства, забезпечує її фінансове поліпшення, стимулює утворення в селі міцного шару середнього класу.

Потоки туризму, такі як «екотуризм», «сільський туризм», «зелений туризм» та «агротуризм», є відносно новими в Україні, але вони вже чудово встановлені.

Екотуризм процвітає в Україні в заповідних природних заповідниках, де можна відкрити національні природні парки, регіональні ландшафтні парки та біосферні заповідники. Екотуризм в Україні спеціально забезпечує захист рідної флори та фауни, тому додаються екологічні тури або елементи екологічної освіти до цих захоплюючих екскурсій. Зелений туризм схожий, але є менш обмежувачим як в районах, так і в контролі. Наприклад, зелений туризм зазвичай є в лісопарках, ботанічних садах та інших парках, розташованих як у сільській, так і у міській місцевості [58].

Хоча сучасний екотуризм може бути новим для України, добре відомо, що дворяни XIX століття були надто знайомі з пошуками

відпочинку та лікуванням у селі. Мирне карпатське середовище давно залучило деяких найпотужніших мислителів країни, зокрема Івана Франка, Лесі Українки та Михайла Грушевського, щоб відпочити та розвинути свої думки про культуру, науку та політику. Західна Україна пропонує широкий вибір напрямків відпочинку для зеленого туризму. Надзвичайні ландшафти, чисте повітря та гірські річки Карпатських областей - Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська та Чернівецька - чи не найпопулярніші в Україні. Туристи прямують до популярних напрямків Івано-Франківської області - Яремче, Косів, Сколе, Ворохта та Татарово за глибокими зеленими ялиновими лісами, гірськими луками, наповненими ароматами польових квітів, безтурботними альпійськими озерами та ігристими потоками та водоспадами та ніжні пагорби, що котяться на обрій [47, 65]

Об'єктом дослідження є актуальні проблеми та перспективи розвитку (зеленого) туризму в Україні. Розвиток сільського туризму демонструє, що це дуже перспективна галузь економіки з високим соціально-екологічним потенціалом. В Україні сільський туризм виступає досить новою формою відпочинку, яка є однією з ключових ланок на шлях до екологічно орієнтованого розвитку туристичної галузі та агросфери загалом [48].

Тому держава вважає, що програма економічного розвитку повинна бути орієнтована на всебічне озеленення туристичної галузі та активно сприяють розповсюдженню екологічно безпечних видів туризму, а також включають різні стимули розвитку екотуризму.

1.2. Поняття рекреації та рекреаційного потенціалу

Поняття рекреація включає в себе повне відновлення емоційних, розумових та фізичних сил людини, це один із засобів задоволення різноманітних потреб людини як особистих так і соціальних [27].

О.В. Подольська [40] в науковій роботі обговорила питання стосовно ринку туристських та рекреаційних послуг в Україні, який зумовлюється природно-кліматичними, рекреаційними, фінансово-економічними, інтелектуальними, технологічними, інформаційними та іншими ресурсами кожного конкретного регіону, а також станом та ефективністю функціонування рекреаційної інфраструктури. В свою чергу метою розвитку рекреаційного потенціалу є створення конкурентоспроможного туристичного продукту, що формується систематично та цілеспрямовано під впливом різних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Т.Ф. Хітренко, Н.М. Рідей, Т.В. Теліжинська [52] вчені Національного університету біоресурсів і природокористування України, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Інститут агроєкології і природокористування НААН в своїх дослідженнях провели комплексний аналіз екологічної, соціально-економічної та інституційної складових загальної характеристики Вінницького району Вінницької області охарактеризовано параметри її рекреаційного потенціалу. Ними було визначено рекреаційний потенціал територій агросфери Вінницького району, який налічує природні, культурно-історичні, соціально-економічні передумови організації рекреаційної діяльності на території району та базується на природно-екологічному та біотичному потенціалах, соціально-економічній освоєності території та їх еколого-економічній рівновазі; встановлено перспективні напрями розвитку туризму.

О.І. Гулич [11] в своїх дослідженнях проаналізував рекреаційний потенціал українських Карпат, зокрема, бальнеологічних, лісових, водних, спелеоресурсів, природних заповідних територій, історико-культурних ресурсів. Охарактеризував розвиток бальнео- та кліматолікування, різноманітних видів туризму: гірськолижного, пішохідного, екологічного, водного, велосипедного, кінного,

спелеотуризму, сільського зеленого туризму у контексті розвитку курортів, туристичних центрів та місцевостей регіону. Визначено перспективні напрями та запропоновано проекти освоєння незадіяних резервів рекреаційного потенціалу українських Карпат.

А. М. Полтавець [41] було проаналізовано рекреаційний потенціал території Київської області, який зосереджений на землях всіх категорій за основним цільовим призначенням. Найбільш сприятливі умови для рекреації складаються на землях рекреаційного, оздоровчого, історико- культурного, природно- заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, лісогосподарського призначення і водного фонду. Площа земель відповідних категорій недостатня і значно (у 3- 5 разів) поступається нормативам прийнятих в країнах Європейського Союзу. Визначені основні напрями розвитку рекреаційного землекористування на перспективу.

О.В. Колотуха [19] в своїх дослідженнях описав географічні особливості Кіровоградщини, природні, соціально- економічні умови та особливості розселення, екологічний стан території області. Висвітлив соціально-економічні фактори та рекреаційно- туристські ресурси.

Професор Херсонського державного університету В.М. Бойко [21] розглядав психолого-педагогічні умови формування екологічної культури студентів педвузів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності. Вивчаються особливості еколого-естетичного виховання в екологічних таборах, проблеми підготовки кадрів для дитячо-юнацького туризму, а також особливості краєзнавчої та туристичної роботи в процесі вивчення географії рідного краю. Відображається роль краєзнавчих досліджень у прогнозуванні розвитку та оптимізації соціоекологічного середовища різних регіонів України. Аналізуючи туристсько-краєзнавчі та рекреаційні ресурси України, проблеми їх використання, краєзнавча робота в педінститутах тощо [64].

Вчені С.П. Бондарчук, В.О. Волянський, В.А. Голян, М.І. Зінчук, В.В. Іванців [38] в своїй монографії наведли результати еколого-агрохімічного обстеження озера Світязь і прилеглих територій. Охарактеризували та оцінили забруднювальні речовини, проаналізували та виготовили картограми вмісту рухомих форм калію, фосфору, забруднення пестицидами та важкими металами. Зробили лісівничо-таксаційну та рекреаційну оцінку лісів і загального рекреаційного потенціалу території. Проаналізувавши динаміку мікроклімату та визначивши вплив транскордонних чинників.

О.В.Ольшанська [39] в своїй науковій роботі оцінила природно-ресурсний потенціал Північного Причорномор'я, охарактеризувавши особливості його використання. Було виявлено основні риси розміщення населення і простежено його вплив на довкілля. Розкрито специфіку промислового і сільського господарств. Визначено найважливіші риси рекреаційного природокористування.

На міжнародній конференції, яка проходила в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, вченими [44] було висвітлено особливості формування організаційного забезпечення державного управління туристичної галузі на Львівщині, проведено оцінку інвестиційної привабливості рекреаційно-туристичного потенціалу регіону. Висвітлено проблеми та перспективи використання лісів Прикарпаття для розвитку рекреації. Описано регіональні моделі розвитку збалансованого туризму в Україні, територіальну структуру та особливості організації сільського туризму на Івано-Франківщині. Розглянуто питання використання культурно- історичних пам'яток Гуцульщини і Бойківщини як ресурсу пізнавального туризму у дитячо-юнацькому туризмі. Розкрито геоморфологічний аспект оцінки рекреаційного потенціалу (РП) Прикарпаття. Визначено екологічну складову професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму як фактор збереження РП території.

В.К. Мамутов [59] розробив методику еколого-економічного оцінювання природно-ресурсного потенціалу курортної території (на прикладі АР Крим). Навів рекомендації щодо створення програми розвитку рекреаційно-туристичного господарства міста-курорту та розкрив методологічні засади формування механізму адаптивного бюджетування на підприємствах санаторно-курортної сфери. В подальшому було визначено тенденції розвитку міжнародного туризму в Україні та його роль у світовій економіці.

А.А.Карловим [14] було розглянуто рекреаційний потенціал національного природного парку (НПП) "Святі Гори", його природні та культурно-історичні рекреаційні ресурси. Подано екологічну оцінку лісорекреаційних ресурсів парку та наведено результати вивчення впливу рекреаційних навантажень на природні комплекси.

Вченими В. С. Кравців, Б. М. Матолич, О. І. Гулич, В. О. Полюга [43] Проаналізовано сучасний стан рекреаційного потенціалу Львівської області. Обґрунтовано концептуальні засади розвитку рекреаційно-туристичного комплексу як ефективного засобу еколого та соціально орієнтованої структурної трансформації господарства.

Кочина О. В. [20] в своїй дисертаційній роботі висвітлила екологічні особливості рекреаційного потенціалу лісів степової зони південного сходу України, біогеоценотичну обумовленість рекреаційного лісокористування. Розроблено методику та програмне забезпечення щодо визначення рекреаційного потенціалу лісів степової зони південного сходу України. Виявлено, що для досліджених лісонасаджень характерні більш високі оцінки санітарно-гігієнічних властивостей і стійкості щодо рекреаційних навантажень.

Вчений В.М. Маховка [27] із Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка з'ясував, що проведений аналіз туристично-рекреаційних ресурсів Полтавської області сприятиме розвитку туристичної інфраструктури, розширенню

туристичного бізнесу і поліпшенню рівня обслуговування. Визначено перспективні для Полтавщини види туризму. На підставі зазначених фактів зроблено висновок про те, що Полтавський регіон можна вважати одним з найперспективніших з точки зору туризму в Україні.

Л. В. Янковська, А. Боднар [60] охарактеризовано природні рекреаційні ресурси Бучацького району. Оцінено ступінь рекреаційної привабливості природних рекреаційних ресурсів району, виконано аналіз території за цим критерієм.

Визначено першочергові заходи, що дозволили б певною мірою вирішити проблеми розвитку туризму на даній території. В сучасному світі туризм є одним із найпомітніших суспільних феноменів, який органічно поєднує в собі могутню індустрію, що виготовляє різноманітний туристський продукт/

В своїй роботі С.В. Дмитрієв [13] розглядає унікальне природне явище – Олешківські піски, шляхи використання екстремальних умов та ресурсів цієї напівпустинні для розвитку туризму та рекреації, а також нетрадиційних видів спорту. Олешківські піски мають значний рекреаційнотуристський потенціал, який може зіграти одну з ключових ролей в розвитку екстремального відпочинку в Україні. Щоб досягти цього треба провести ряд заходів для приваблення туристів: розчистити територію від нерозірваних бомб, створити належну інфраструктуру, провести рекламу даного регіону.

Розвитку рекреаційного потенціалу, який є найважливішою складовою соціальної сфери, з кожним роком приділяється все більше уваги. В статті О. Ю. Бобловський, В. М. Титаренко [2] розглядається стан рекреаційної сфери Харківського регіону та показано її вплив на здоров'я людини. Проведено виділення територій які відносяться до Харківського регіону. Дана характеристика складових рекреаційної сфери, розглянуто її розміри та визначено потенціал. Показано шляхи розвитку рекреаційної сфери в сучасних умовах. В складних умовах

економічного розвитку України виникає необхідність пошуку нових перспективних напрямків розвитку рекреаційного потенціалу. На сьогоднішній день рекреаційно-туристична сфера є однією з найбільших галузей економіки у світі, частка якої складає 12,5 % світового внутрішнього продукту

Т. Коберніченко [28] у Львівському національному університеті ім. Івана Франка, було визначено головний рекреаційний потенціал гірських сіл Львівської області відповідно до природних особливостей території, її екологічного стану, соціального та економічного розвитку і культурно-історичних особливостей. Гірські села Львівської області мають значний рекреаційний потенціал для сільського туризму. Передусім це стосується Сколівського району, який є дещо розвинутішим в інфраструктурному відношенні, і Турківського району, який характеризується значною збереженістю природних умов і народних традицій. У Старосамбірському та Дрогобицькому районах є чимало цікавих для туристів сіл (зокрема, це стосується більш високігорних місцевостей гірських ландшафтів)

1.3. Сучасний стан рекреаційних природних ресурсів

Щорічно мільйони людей подорожують по Україні з метою оздоровлення а також ознайомлення з історичними та культурними пам'ятками. Саме тому пріоритетним завданням перед державою стоїть підтримка рекреаційної сфери, її розширення і розвиток.

Природні рекреаційні ресурси вимагають раціонального використання, відтворення та охорони. Необхідні науково обґрунтовані кількісні та якісні їх оцінки, з'ясування придатності і альтернативності використання в тій чи іншій природній зоні [53].

Рекреаційні ресурси багато в чому є похідним від рекреаційних потреб населення, які пов'язані з соціо-культурним освоєнням території.

О.М.Потишняк [42] визначив суть природно-рекреаційного потенціалу (ПРП) території на основі узагальнення теорії та практики діяльності в рекреаційних комплексах запропоновано класифікацію рекреаційних ресурсів. Виділено було фактори, що забезпечують функціонування рекреаційного потенціалу територій, що допоможуть в досягненні ефективності, сталого розвитку у процесі туристично-рекреаційного природокористування. Розглянуто підходи до оцінки ПРП з ціллю оптимізації процесів природокористування території. Виділено й охарактеризовано основні функції ПРП, ефективне освоєння якого може забезпечити більш повне задоволення потреб населення в оздоровленні та відпочинку.

Н.В. Чир [28] вважає ознайомлення з туристичними ресурсами України й рідного краю, зокрема, їх складовими, географією розміщення, сучасним і перспективним рівнем використання, можливостями і запасами, є важливою складовою підготовки фахівців і відповідає сучасним запитам і тенденціям розвитку галузі

Н. М. Іванченко [37], асистент кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет у своїх дослідженнях проаналізував розвиток туристично-рекреаційної галузі України і зробив висновки, що Україна має всі об'єкти передумови, щоб стати однією з передових рекреаційно-туристичних країн світу, однак аналіз сучасного стану функціонування вітчизняної рекреаційної сфери свідчить про те, що ефективність її діяльності стримується через невирішеність низки проблем. Насамперед, це проблеми нормативно-правового забезпечення функціонування галузі, для вирішення яких необхідно внести відповідні зміни та доповнення до чинного законодавства; затвердження національних стандартів усіх видів рекреаційній і туристичних послуг.

А.В. Грабарєв [10], аспірант, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» в своїх дослідженнях розглянув стан та структуру природно-ресурсного потенціалу АР Крим, виокремлено рекреаційні райони у розрізі наявності природних, рекреаційних ресурсів. Визначено проблеми, що знижують ефективність використання природно-ресурсного потенціалу АР Крим та запропоновано шляхи їх вирішення. Грабарєв А.В. зробив висновки, що в умовах ринкової економіки проблема правильного визначення місця природокористування, наукового обґрунтування вживання тих або інших механізмів і інфраструктурних компонентів у сфері природокористування є пріоритетною. Реалізація у сфері природокористування ринкових стосунків дозволить активізувати саморегулюючі чинники процесу відтворення, поліпшити екологічний стан, нормалізувати в цій сфері вартісні відносини.

О.І.Ніколаєва [35] в своїх дослідженнях обґрунтувала методологічні принципи дослідження рекреаційного господарства Одеського регіону, Одеська область знаходиться серед регіонів-лідерів України за рекреаційним потенціалом. Головною особливістю території Одеської області є її приморське положення, охорона навколишнього середовища, природне та культурне середовище. Для Бродівського району характерна не оптимальна структура землекористування, забруднення поверхневих вод, накопичення відходів, забруднення повітря від транспорту [28].

Вчені Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького Б.Н.Калин, Г.А.Буцяк [64] розглядали природні та історичні та культурні ресурси, що є складовими туризму, також рекреаційний потенціал Бродівського району Львівської області, який має унікальне географічне положення, значні природні ресурси, багаті пам'ятники історії та культури.

Анна Гакман [6] Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича проаналізувала стан рекреаційних районів та мікрорайонів, вважає, що перспективи розвитку рекреації та туризму зумовлюються дією широкого спектра природних, історикокультурних, соціальних, економічних та політичних факторів. Перспективними для залучення до господарської діяльності є рекреаційні ресурси Лісостепової зони. Де м'який клімат, вологість повітря дещо менша, ніж на Поліссі, опади переважають у першій половині літа. Складовою частиною рекреаційних ресурсів є чисті поверхневі, а також підземні мінеральні води, у тому числі лікувальні. Україна має всі необхідні умови для розвитку рекреаційного комплексу.

Вчені Московського університету імені М.В. Ломоносова Н.Н.Митина, Т.О.Паранина, С.Г. Бруснигіна [29] провели аналіз природно-кліматичного і соціально-економічного потенціалу Республіки Крим з метою обґрунтування ефективної туристичної та рекреаційної діяльності. У Криму є значні ресурси для організації оздоровниць, тому на сучасному етапі необхідно домогтися розвитку рекреаційної системи Криму. Настає етап освоєння нових рекреаційних територій в західній частині півострова, передгір'ї, на Керченському півострові, Арабатській стрілці і ін.

Унікальність окремого регіону в сукупності з розвиненою інфраструктурою становить його реальну і інвестиційну привабливість. Потенційні можливості багатоцільового використання територій та природних ресурсів визначають множинність і багатоваріантність.

Вчені Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича [17] розглянули рекреаційні природні ресурси, охарактеризували мінеральні води, пам'ятки природи, рекреаційні угіддя, санаторно-лікувальні та спортивно-рекреаційні заклади НПП «Вижницький», оцінили рекреаційні угіддя та визначили рекреаційне навантаження.

Ірина Горин [9] розкрила структуру природних туристично-рекреаційних ресурсів Львівської області, при цьому виділила зони поширення бальнеологічних ресурсів як одного з найважливіших видів природних туристично-рекреаційних ресурсів у регіоні. Дослідила ключові особливості туристично-рекреаційних ресурсів гірських районів області. В науковій роботі було представлено галузеву структуру природно-заповідного фонду Львівщини.

Ресурсний потенціал - один з найважливіших показників сучасного стану території. Адекватна оцінка ресурсного потенціалу виступає одним з важливих умов розвитку регіонів [49].

У статті В.М. Носаченко, Д.М.Животівська [36] проаналізований сучасний стан природного туристично-рекреаційного ресурсного потенціалу України (природним національним паркам, приміським смугам тощо). Виокремлено головні тенденції та перспективи природного туристично-рекреаційного ресурсного потенціалу.

А. Третяк, Г. Гребенник [50] в своїх дослідженнях проаналізували стан використання природних рекреаційних ресурсів України та їх потенціал. З'ясовано, що потенціал природних рекреаційних ресурсів використовується тільки на одній десятій частині площі країни.

Наявний потенціал природних рекреаційних ресурсів України використовується тільки на одній десятій частині площі країни. Ефективне використання та збереження потенціалу земельної рекреаційних природних ресурсів буде досягнуто, якщо кожна людина: усвідомить значимість природних рекреаційних ресурсів; зрозуміє структуру рекреаційних ресурсів та біологічну цінність і умовність відновлення рекреаційних ресурсів; зрозуміє, які і де розміщені рекреаційні природні ресурси [18, 45].

РОЗДІЛ 2

МІСЦЕ І УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Географічне розташування та кліматичні особливості смт.Любимівка Каховського району Херсонської області

Любимівка - селище міського типу Херсонської області, Каховського району. Розташована на лівому березі Каховського водоймища, на сході за 7 км від районного центру(Каховська районна рада) і за 12 км від залізничної станції Каховка [26] (рис.2.1).

*Рис.2.1. Карта-схема смт. Любимівка Каховського району
Херсонської області [15]*

Каховський район розташований у центрі Херсонщини. На півночі межує з Горностаївським, на сході з Нижньосірогозьким і Новотроїцьким, на півдні з Чаплинським, на заході – з Олешківським районами і містом Новою Каховкою, по річищі Дніпра на північному заході – з Бериславським районом [24].

Чисельність населення станом на 1 січня 2019 р. смт. Любимівка (адміністративний центр) – 5639 чол.

Загальна площа Любимівської об'єднаної територіальної громади Каховського району Херсонської області складає 41,18 тис. га з них с/г угідь 29,92 тис. га, в тому числі ріллі 28,99 тис. га з них зрошення 10,93 тис. га, що становить 28,4% від загальної площі району 145,08 тис. га земель, з них с/г угідь 126,8 тис. га, у тому числі ріллі 117,13 тис. га, зрошуваних земель 59,3 тис. га [24].

Типи ґрунтів – чорноземи південні, темно-каштанові, дернові-піщані та лучно-чорноземні осолоділі глейові. За агроґрунтовим районуванням – це підзона Південного Степу лівобережної провінції Херсонської області.

Клімат смт.Любимівка Каховського району Херсонської області помірно-континентальний із порівняно м'якою зимою (середні температури зимових місяців -1° -3°C) та жарким і довгим літом (середні температури $+22^{\circ}$ $+23^{\circ}\text{C}$, максимальні – більше 40°C). Середньорічна температура дорівнює $9,3^{\circ}$ $- 9,8^{\circ}$ і має стійку тенденцію до підвищення. Середня багаторічна кількість опадів по області близько 400 мм, але в останнє десятиріччя кількість опадів збільшується. Клімату притаманні літні суховії – потужні вітри (більше 5 м/с) при низькій вологості (менше 30%), та високих температурах (вище 25°) [26].

Головним джерелом зрошувальних вод у ґрунтовно-екологічній зоні Степу Сухого є річки Дніпро та підземні води.

Особливості географічних та кліматичних умов області (значна протяжність берегової лінії морів, низинний рельєф, південне розташування), створюють сприятливі умови для розвитку нетрадиційного вирощування трав'янистих рослин, таких як шафран, лаванда, спаржа та ін.

2.2. Характеристика господарства ФГ «Шафран Любимівський»

Господарства ФГ «Шафран Любимівський» та ТОВ «Агро-Фокус» знаходяться у смт. Любимівка (центр Любимівської ОТГ Каховська область).

Фермерське господарство «Шафран Любимівський», відоме своєю спеціалізацією, де вирощують шафран, спаржу і тюльпани, а плантації спецій та інших культур. Шафран і спаржу в Україні на сьогодні можна віднести до групи нішевих культур [23, 33, 56].

На території фермерського господарства «Шафран Любимівський» є найбільша в Україні екзотична плантація крокусів – квітів (рис.2.2), з тичинок яких виготовляють шафран (найдорожчу у світі спецію).

Рис.2.2. Плантація крокусів

Перші спроби вирощувати найдорожчу у світі спецію вони здійснили три роки тому. Півтонни посадкового матеріалу закупили у місцевої українсько-шведської подружньої пари Боденів (ТОВ «Агро-Фокус»), яка свого часу завезла цибулинки крокусів з Голландії [16].

Для Херсонщини, та й для України в цілому, ця культура абсолютно нова, якими особливостями володіє саме Херсонський шафран – на стадії досліджування та вивчення.

Фермерське господарство «Шафран Любимівський» вирощує лаванду, лілії, спаржу та голландські тюльпани [7, 8, 12].

У 2019 році площі під квітами збільшили до 2 га (порівняно з 35 сотих минулого року). Крім тюльпанів, на цих двох гектарах господарі посадили нарциси різних сортів (рис.2.3) та алліум.

Рис.2.3. Плянтация нарцисів

А ще висадили лілії (на 0,3 га) (рис.2.4), шавлію лікарську (на 0,25 га) та лаванду (на 0,25 га).

Рис. 2.4. Плянтация лілій [54]

Як і минулого року, фермерське господарство виростило тюльпанову плантацію (рис.2.5).

Рис.2.5. Тюльпанова плантація

На черзі - шавлія лікарська. З шавлії господарство планує виготовляти цілющі чаї, користь від яких давно оцінили знавці народної медицини. А з лаванди буде ефірна олія, яку охоче купують виробники парфумерії.

Фермерське господарство «Шафран Любимівський» в 2019 році нагороджено почесною грамотою від Херсонської торгово-промислової палати, за впровадження та популяризацію нових для Херсонщини рослинних культур, новаторські ідеї в сільському господарстві і ефективну підприємницьку діяльність (рис.2.6).

Рис.2.6. Почесна грамота ФГ «Шафран Любимівський» [55]

Шафран – найдорожча у світі спеція, яку отримують із приймочок квітки крокуса (рис.2.7.). Для виготовлення 1 кілограму готової спеції потрібно зібрати від 200 тисяч квітів. Одна квітка дає всього три приймочки червоного кольору [5, 30, 67].

Рис.2.7. Шафран

Дорожчою спеція вважається, якщо приймочки витягнуті обережно і не сплутані разом із жовтими тичинками. Щоб їх витягнути – використовується ручна праця. Тому ця спеція неймовірно дорога [34].

Урожай українського шафрану (рис.2.8), вирощеного у смт.Любимівці, є 100% органічним, агрохімікати щодо захисту від шкідників не були використані, а застосовувалося виключно органічне добриво [12, 22, 30, 31].

Рис. 2.8. Врожай шафрану першого року посадки [5]

Після проведених досліджень над зразками із Херсонського поля урожаю 2017 року, експерти призначили спеції 1 категорію за міжнародною класифікацією [3].

Вирощування шафрану в Україні має експериментальний характер. В 2019 році площа під шафраном на господарстві становить 5 га, такі кліматичні умови ідеально підходять крокусу *Sativus*, шафран - морозостійкий, невимогливий до поливу та не потребує хімічної обробки. В Україні не має хвороб і шкідників, які його зіпсують [12, 66].

2.3. Біологічні особливості трав'янистих рослин

Трав'яниста багаторічна рослина Шафран (*Crocus*) - рід родини Півникових (*Iridaceae*) (рис. 2.9). На Середземномор'ї переважно поширені 70 видів, лише 9 видів зустрічається на території України. Ареал включає Середземномор'я - Південна Європа і Північна Африка, Центральна Європа, Мала Азія, Близький Схід і Центральна Азія аж до Західного Китаю, можна зустріти у різних біотопах - степах, луках, лісах [57].

Рис.2.9. Трав'яниста багаторічна рослина Шафран (*Crocus*) [34]

В основному шафран посівний (*Crocus sativus*) вирощують не тільки, як джерело прянощів, але і як фарбувальну рослину, широко застосовується у народній медицині.

Цибулина має розмір до 3 см в діаметрі, округла або сплюснута, вкрита лусками, дає пучок кореневих мочок, будова і забарвлення яких варіюються у різних видів. Стебло не розвивається, і при цьому листя прикореневі, лінійні, охоплені знизу лусками піхвовими, з'являються під час чи після цвітіння.

Квітки поодинокі, іноді 2-3 з однієї цибулини, оточені плівчастими лусками. Оцвітина крупна, довго лійчаста, відгин віночка складається з 6 пелюсток, що переходять у довгу циліндричну трубочку. Тичинки прикріплені до зіва оцвітини, нитки короткі, пиляки прямостоячі, лінійні, зазвичай довші тичинкової нитки. Стовпчик ниткоподібний з трьома маточками. Плід - тригніздна коробочка, насіння дрібне, ребристі. Період цвітіння – це весна або осінь (залежно від видової приналежності рослини).

Квітки діляться на дві групи за забарвленням - жовтоквіткові (від жовтого до жовтогарячого) і блакитноквіткові (від світло-бузкового до темно-фіолетового), можна зустріти альбіносну форму - частіше у блакитноквіткових, рідше у жовтоквіткових.

Висушені маточки квіток шафрану посівного (*Crocus sativus*) використовуються, як пряність і харчовий барвник жовтогарячого кольору [46].

Тюльпан (*Tulipa*) (рис.2.10) - рід багаторічних рослин родини Лілійних. Численні види походять із Центральної Азії, Кавказу, Криму, Малої Азії, півдня Афганістану, Кашміру, Ірану, Іраку, Сирії, Палестини. У Західній Європі у дикому стані тюльпани зростають на Балканах, Піренеях, в Італії, на півдні Франції. На території України тюльпани трапляються у степовій зоні та серед скель Кримських гір, більшість з них є вразливими та зникаючими рослинами. Зокрема до

Червоної книги України занесені такі види: тюльпан змієлистий, Шренка, скіфський, двоквітковий, бузький, дібровний, гранітний. Більшість культурних сортів походить від центральноазійських видів.

Рис.2.10. Тюльпан (Tulipa)

За ритмом сезонного розвитку тюльпани відносяться до весняних ефемероїдів. Їх зростання і розвиток триває 80-120 днів: з початку квітня і до кінця червня, коли засихає наземна частина. Вегетація тюльпанів починається з відростанням листя у квітні, відразу після танення снігу. Цвітіння настає в середньому через 20-30 днів після початку вегетації. Тюльпани, що є типовими ефемероїдами, дуже чутливі до температури, менше до вологості і майже невибагливі до інших чинників, що впливають на зростання і розвиток рослин.

Тривалість цвітіння залежить від температури повітря. У більшості рослин вона становить 12-14 днів. В період цвітіння при тривалій дії температури понад 25°C у тюльпанів спостерігається різке скорочення вегетації, йде відмирання квітконосного пагона і обкоркування зовнішньої луски у замінних цибулин. За нормальних температурних умов від кінця цвітіння до закінчення вегетації проходить 4-5 тижнів.

Стебло, квітка, листя і коріння - однорічні, тобто живуть одну вегетацію. Цибулина, на відміну від них, - 2,5 року, протягом цього часу формується її зміна - заміна, дочірня цибулина, а також дещо дрібніших цибулинок - діток. Розмножується тюльпан, окрім насіння, ще цибулинками - дітками, що розвиваються при основі стебел у землі.

Лілія (*Lilium*, українська народна назва лілея) (рис.2.11) - рід багаторічних цибулинних рослин родини Лілійних.

Рис.2.11. Лілія (*Lilium*)

Лілії - багаторічні цибулинні трави. Стебло є безпосереднім продовженням цибулини, вкрите листям - з листкам.

Налічується понад 100 видів лілій, розповсюджених переважно в Північній півкулі у Євразії - здебільшого в лісах, подеколи горах, рідше в долинах; окремі ендемічні види зустрічаються в горах Індії та на Філіппінах.

В Україні у дикорослому стані лише один вид - лілія лісова або саранка (*Lilium martagon*), росте у листяних і мішаних лісах.

Усі Лілійні – це багаторічні трав'янисті рослини, їх надземні частини восени відмирають, а цибулини зимують у ґрунті. Для цибулин лілійних властива здатність до заглиблення, що здійснюється за

допомогою втягувальних коренів. У міру висихання вони вкорочуються у вертикальному напрямку і заглиблюють цибулину. Лілійні – це комахозапильні рослини, тому квіти у більшості з них ароматні, з великою кількістю нектару.

Нарцис, нарциз (*Narcissus*) (рис.2.12) - рід однодольних рослин з родини амарилісових. Це трави із щільними цибулинами і стрічкоподібними різної довжини листками. Квіти знаходяться на верхівках безлистих стебел, вкритих плівчастою поволокою, одною або кількома. Шість тичинок прикріплені у 2 ряди в кінці трубочки.

Рис.2.12. Нарцис (Narcissus)

Нарциси - це багаторічні цибулинні рослини, досить зимостійкі, висотою 25-40 см. квітконосів безлистий, голий. Листя прикореневі, лінійні, неширокі (2-3 см ширини), іноді шоловидні, темно - зелені, рідко з сизим відтінком, рівні квітконосу або коротше його.

РОЗДІЛ 3

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНИХ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ НА ТЕРИТОРІЇ СМТ. ЛЮБИМІВКА КАХОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Екологічна оцінка рекреаційного використання природних ресурсів

На території фермерського господарства «Шафран Любимівський» (Любимівська ОТГ) проводиться фестиваль тюльпанів «Маленька Голландія на Херсонщині». На території смт.Любимівка Каховського району Херсонської області створена не тільки «міні-Голландія», а й «міні-Прованс» [3].

Тюльпанове поле на Херсонщині туроператори нарекли маленькою Голландією, дуже сподобалося партнерам фермерів із Нідерландів. Ті на радощах частину посадкового матеріалу для «Шафрану Любимівського» і взагалі подарували. На семи тисячах квадратних метрів вже зростають рожеві та фіолетові сортові тюльпани, між якими висаджено жовті нарциси [51] (рис.3.1).

Рис.3.1. «Маленька Голландія на Херсонщині»

Зараз на полі квітнуть рожеві й фіолетові тюльпани, а ще будуть білі й жовті – кажуть власники плантації. Один із сортів квітки зветься «містік вандей».

У селищі Любимівка Херсонської області для туристів в період цвітіння відкриється поле різних сортів голландських тюльпанів, що займає площу 0,7 гектара. У фермерському господарстві «Шафран Любимівський» виростили понад 200 тис. тюльпанів. Його висадив херсонський фермер Олег Демченко, за задумом якого ферма має стати повноцінним туристичним об'єктом – гості зможуть відвідати її впродовж місяця в період цвітіння. Загалом тут представлено 12 рядів тюльпанів (рис.3.2). Тюльпан – рослина морозостійка і легко витримує до -18 [32].

Рис.3.2. Цвітіння тюльпанів

Якщо у 2018 році у нас було два сорти тюльпанів на 35 сотих землі, то вже у 2019 році у нас було шість сортів, також було багато сортів нарцисів, алліума на площі близько 2 га.

В весняний період, коли цвітуть тюльпани, тут працює близько 10 екскурсоводів. «Ми залучаємо родичів – дружина моя і дружина Віталія, моя донька – десятикласниця, знайомі, люди, які мають хист й бажання. Якщо приїздить група туристів – але щоб не менше 10 осіб, ми даємо екскурсовода», - розповідає Олег Демченко людям цікаві такі квіткові

тури, фермери пішли далі й висадили минулого року лілію. Кажуть, навіть не знали, якими кольорами коли вона зацвіте. Адже немає технології вирощування в Україні як шафрану, так і лілії, все доводиться відпрацьовувати на власному досвіді.

На лілії екскурсовода, як у період цвітіння тюльпанів, поки немає, а от зацікавленість туристів з'явилася. Тому вже подумують наступного року проводити фестиваль, присвячений і цій квітці.

Насправді саме цієї пори року, у кінці червня, найбільш заворожують лілії, що якраз квітнуть. Темно-рожеві та жовті, великі, яскраві. Біля такої розкоші відразу хочеться зробити селфі (рис.3.3), проте треба бути обережним, бо «фарбується» одяг.

Рис.3.3. Плантація лілій

На даний момент на території господарства розквітає 7 різних сортів лілій, було 6, але виявили домішок сьомого – зараз його виокремлюють. І в кожного сорту своя цікавинка – наприклад, три сорти, що зараз цвітуть, їх особливість у тому, що вони крупні, на високій ніжці й без запаху. Не всі люди переносять запах лілії. В

подальшому планують висадити сорт лілій, що має дуже виражений приємний аромат, сорт який йде на вигін ароматичних олій.

Після червоних лілій, наступними зацвітуть лілії білі та ніжно-рожеві. Під Херсонським сонцем квіти починають підгоряти, тому фермери натягають сітку для тіні над полем.

Як, кажуть фермери, вони пішли шляхом користі й краси і продовжують цю тему розвивати. Тюльпани, нарциси, лілії, лаванда, думають ще посіяти ромашку лікарську.

Зараз у фермерів дуже багато ідей, як зробити весь сезон відкритим для відвідування локації. По-перше, вже додали аліум та нарциси до тюльпанів, це дало змогу з двох тижнів розширитися майже до місяця. Також лілії квітнуть близько місяця і ще висадили на ділянці шавлію лікарську та лаванду (рис.3.4).

Рис.3.4. Лавандове поле [54]

Як розповів підприємець Олег Демченко, ефіроолійною рослиною засіяли чверть гектара. Трава, що росте, збиваючись у характерні акуратні кустики, розквітне у кінці травня. Неповторний блакитно-фіолетовий – саме так цвіте лаванда, і можна лише уявити, яка чарівна локація чекатиме на любителів селфі.

Лаванда, як відомо, рослина теплолюбива, в Україні її неокультурений вид завжди ріс у Криму. Ця трава не лише неймовірно красива, а й корисна: з лаванди виготовляють ефірне масло, чаї, її використовують у кулінарії, косметології і фармакології.

Як, запевняють фермери, вони не взмозі весь рік без зупинки приймати гостей, але, думаю, за два роки ми цього досягнемо», - впевнений Віталій.

Люди приїжджають на бал тюльпанів, з різних куточків України. Торік офіційно був потік – 10 тисяч людей. В електронному вигляді продали 10 тисяч квитків, але було й багато пільгових категорій - тільки 4-5 тис. людей з ГО Херсона «Оберіг», яка опікується родинами загиблих воїнів АТО.

Рис.3.5. Туристи - бал тюльпанів

Взимку також можна туриста зацікавити. Раніше фермери займалися теплицями і зараз планують їх відновити, але вже для того, щоб вирощувати квіти, в тому числі, і в горщиках, орієнтуючись на квіткові магазини (голландці підібрали сорти квітів для цього проєкту).

Хоч погода вносить корективи, але фермери вже склали такий собі календар для туристів. Цвітіння тюльпанів може зміститися через

погоду, але орієнтовно десь у середині квітня можна приїхати на Херсонщину милуватися їхнім цвітінням.

Шавлія – це травень, у кінці травня починає цвісти лаванда, лілії зацвітають на початку літа – вони квітнуть увесь червень і ще у липні. Шафран починає цвісти в кінці вересня на початку жовтня.

З 17 квітня, весь період цвітіння до початку травня, з 8 до 17 години. Крім тюльпанів на території господарства зростає аспарагус (спаржа) і крокуси (шафран). Спаржа проростає в один час з тюльпанами, її можна буде побачити [7, 8].

Закриватимуть сезон квіткові фермери традиційно збором врожаю шафрану. Найдорожчими у світі прянощами у Любимівці займаються вже чотири роки. Про тендітну і разом з тим морозостійку культуру, яка в Україні вважається екзотикою, крокуси цвітуть восени.

Так званий квітковий туризм впевнено розвивається на Херсонщині. Минулого уїк-енду сезон екскурсій відкрився у Любимівці, на Каховщині. Від ранку суботи сюди курсують туристичні автобуси, поки що люди їдуть із районів Херсонської області, але очікуються й гості з інших регіонів. А все через маленьку Голландію, яка розквітла посеред поля. За приблизними підрахунками минулого року відвідало близько 30 тисяч людей.

Любимівська ОТГ – це й маленька Голландія, й маленький французький Прованс, бо тут є лілії і цвіте лаванда.

3.2. Перспективні напрямки розвитку екологічного туризму

Незважаючи на сучасний стан розвитку ринку туристичних послуг в Україні, вважаємо за необхідне зосередитися на найперспективніших видах виїзного туристичного бізнесу.

Отже, це необхідно для складання майбутнього плану, пов'язаного з туризмом в досліджуваній області. Зважаючи на її потенціал для розвитку туризму, місцева громада вважає більш зацікавленою та обізнаною про розвиток цієї території спільно як туристичного напрямку. Для туристів немає хороших закладів розміщення та харчування. Більшість власників будинків розповіли, що якщо вони отримають фінансову та іншу підтримку, вони готові обслуговувати туристів за їхнім попитом.

Туристів приваблює тюльпанове поле на Херсонщині, яке туроператори нарекли маленькою Голландією. За допомогою лаванди можуть також назвати і «Маленькою Францією» або ж куточком Провансу на Херсонщині.

Туризм можна визначити як наука, культура та бізнес для залучення та транспортування відвідувачів, їх розміщення та люб'язного задоволення їх потреб та бажань. Такі місця пропонують великий потенціал для розвитку туризму, який, вважається легким джерелом доходу, вимагає порівняно менших інвестицій і забезпечує багато робочих місць, розвиває стосунки між людьми на відстані.

Це знахідка для ботаніків, любителів природи, квітів, туристів, мандрівників та дослідників різних дисциплін. Херсонська область Каховський район, смт.Любимівка визнана своїм унікальним та незайманим природним та культурним різноманіттям.

Діапазон інтересів настільки широкий і різноманітний, що одного короткого візиту до цієї маленької Голландії на Херсонщині просто не вистачить.

Як магнітом приваблює туристів, це дивовижне місце: воно має величезний потенціал для розвитку туризму. Туризм - це нескінченний і постійно мінливий процес.

Туризм - це переважно трудомістка галузь, але за допомогою якої ми можемо зменшити національну проблему безробіття, і це може бути

сильною і потужною зброєю для зменшення бідності в сільській місцевості.

Сільське господарство - це традиційна робота, і нове покоління не цікавиться такою роботою. У цьому контексті туризм може бути хорошим шляхом економічного покоління для сталого розвитку.

Відсутність поінформованості про туризм у нових потенційних районах є головним обмеженням для розвитку туризму. Для забезпечення розвитку туризму, необхідна обізнаність не тільки широкої громадськості, але й основних зацікавлених сторін.

Це дослідження обмежується лише туристичним місцем результати можуть бути однаково застосовні для всіх інших розвитку сільського туризму в різних районах.

Концепція туризму у світі Світової організації туризму є провідною міжнародною організацією в галузі подорожей та туризму. Вона служить глобальним форумом з питань туристичної політики та практичним джерелом ноу-хау в галузі туризму. До складу її складу входять 138 країн та понад 350 членів-партнерів, що представляють органи місцевого самоврядування, туристичні асоціації та компанії приватного сектору, включаючи авіакомпанії, групи готелів та туроператорів. Зараз туризм є одним із світових двигунів розвитку. З кожним роком все більше людей перебуває в швидкому темпі, ніж будь-коли в історії. При гарному плануванні та управлінні туризм може стати позитивною силою, приносячи користь для напрямків у всьому світі. Якщо погано запланований і керований, туризм може стати двигуном для деградації. Очевидно в інтересах туристичного сектору підтримувати та підтримують основу для свого процвітання, напрямки туризму.

ВИСНОВКИ

Результати проведених досліджень дозволили зробити наступні висновки:

- вивчити основні поняття рекреації та рекреаційного потенціалу, може стверджувати, що ці поняття включають в себе повне відновлення емоційних, розумових та фізичних сил людини, це один із засобів задоволення різноманітних потреб людини як особистих так і соціальних.;
- аналізувати сучасний стан рекреаційних природних ресурсів, пришли висновку, що наявний потенціал природних рекреаційних ресурсів України використовується тільки на одній десятій частині площі країни. Ефективне використання та збереження потенціалу земельної рекреаційних природних ресурсів буде досягнуто, якщо кожна людина: усвідомить значимість природних рекреаційних ресурсів; зрозуміє структуру рекреаційних ресурсів та біологічну цінність і умовність відновлення рекреаційних ресурсів; зрозуміє, які і де розміщені рекреаційні природні ресурси.;
- характеризуючи досліджувану територію смт.Любимівка Каховського району Херсонської області, відмітили особливості географічних та кліматичних умов, створюють сприятливі умови для розвитку рекреаційного туризму;
- квітковий туризм впевнено розвивається на Херсонщині, туристів приваблює тюльпанове поле на Херсонщині, яке туроператори нарекли маленькою Голландією, за приблизними підрахунками минулого року відвідало близько 30 тисяч людей, це й маленька Голландія, й маленький французький Прованс, бо тут є лілії і цвіте лаванда;

- такі місця пропонують великий потенціал для розвитку туризму, який, вважається легким джерелом доходу, вимагає порівняно менших інвестицій і забезпечує багато робочих місць, розвиває стосунки між людьми на відстані. Як магнітом приваблює туристів, це дивовижне місце: воно має величезний потенціал для розвитку туризму. Туризм - це нескінченний і постійно мінливий процес. Це знахідка для ботаніків, любителів природи, квітів, туристів, мандрівників та дослідників різних дисциплін. Херсонська область Каховський район, смт.Любимівка визнана своїм унікальним та незайманим природним та культурним різноманіттям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик; КНУ ім. Тараса Шевченка. - К. : Київ. ун-т, 2001. - 395 с. : табл. - Бібліогр.: с. 341-372.
2. Бобловський О. Ю. Рекреаційний потенціал Харківського регіону / О. Ю. Бобловський, В. М. Титаренко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2018. - Вип. 191. - С. 162-170. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2018_191_18.
3. Від маленької Голландії до маленького Провансу на Херсонщині [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2732084-vid-malenkoi-gollandii-do-malenkogo-provansu-na-hersonsini.html>.
4. Воробйова, О. А. Проблеми природокористування та сталого розвитку в рекреаційно-туристичній сфері: монографія / О. А. Воробйова, І. М. Дишловий, С. К. Харічков ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. - О. : [ІПРЕЕД НАН України], 2009. - 374 с.
5. Врожай шафрану першого року посадки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uhbdp.org/images/uhbdp/Pictures/newsimg/2016.11.29_shafron.jpg.
6. Гакман Анна Характеристика развития рекреации в Украине // ППМБПФВС. 2009. №8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristika-razvitiya-rekreatsii-v-ukraine> (дата обращения: 27.04.2020).

7. Гонта І.А. Перспективи вирощування і переробки спаржі / І.А. Гонта, В.М. Гіджеліцький, В.А. Піддубний // Харчові технології. Scientific Works NUFT 2014. Volume 20, Issue 2. – С.179-186.
8. Гонта І. А. Спаржа – цінна сировина для переробки / І. А. Гонта // Наукові праці [Одеської національної академії харчових технологій]. - 2012. - Вип. 42(2). - С. 72-74.
9. Горин І. Природні туристично-рекреаційні ресурси Львівщини: структура, оцінка потенціалу та характеру сучасного використання / І. Горин // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. - 2018. - № 2. - С. 137-146. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2018_2_18.
10. Грабарев А.В. Специфіка природно-ресурсного потенціалу Кримського регіону та його сучасний стан // Ефективна економіка № 3, 2011 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=491>.
11. Гулич О.І. Рекреаційний потенціал Українських Карпат та сучасний стан його освоєння / О.І. Гулич; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. - Л., 2004. - 56 с.
12. Гроші, що пахнуть: херсонські фермери заробляють на шафрані й голландських тюльпанах [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://agroday.com.ua/2018/06/21/groshi-shho-pahnut-na-hersonshhyni-fermery-vyroshhuyut-shafran-i-gollandski-tyulpany/>.
13. Дмитрієв С.В. Туристсько-рекреаційний потенціал Олешківських пісків / С.В. Дмитрієв // Географія та туризм. - 2012. - Вип. 19. - С. 100-106. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_19_17
14. Карлов А. А. Рациональное использование рекреационных ресурсов национального природного парка "Святі Гори" / А. А. Карлов, П. Т. Журова // Вісн. ДІТБ. Сер. Підприємництво,

- менеджмент та маркетинг в турист. сфері. - 2001. - N 5. - С. 235-240.
- 15.Карта Любимівка - Херсонська область [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.google.com/maps/@46.8050842,33.5021316,12z>.
 - 16.Крокус, або Історія про Шафрана [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://porogy.zp.ua/2013/04/ce81af78306f2f4ef663ddf209e10612/>.
 - 17.Кіщук З. М. Рекреаційні природні ресурси – основа національного природного парку (на прикладі Винницького національного природного парку) / З. М. Кіщук // Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. - 2012. - Вип. 612-613. - С. 73-77. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnu_2012_612-613_19
 - 18.Кобанець Л. О. Концепція управління розвитком рекреаційної діяльності: [монографія] / Л. О. Кобанець ; НАН України; Ін-т економіки пром-ті. - Донецьк, 2007. - 192 с. - Бібліогр.: с. 157-173
 - 19.Колотуха О.В. Ресурсно-туристський потенціал Кіровоградської області / О.В. Колотуха; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В.Винниченка. - Кіровоград, 2002. - 67 с.
 - 20.Кочина О. В. Екологічні особливості рекреаційного потенціалу лісів степової зони південного сходу України : автореф. дис. ... канд. біол. наук : 03.00.16 / О. В. Кочина; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. - Д., 2010. - 21 с.
 - 21.Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (1 - 3 жовт. 1998 р., м.Херсон) / Ред.: В. М. Бойко; Ін-т змісту і методів навчання. Херсон. держ. пед. ун-т. - К.: Реформа, 1998. - 264 с.
 - 22.Курач Яна. Интересные легенды и малоизвестные факты про шафран [Електронний ресурс] / Яна Курач // Международная сеть

- садоводов. - Режим доступу: <https://ogorodniki.com/article/interesnye-legendy-i-maloizvestnye-fakty-pro-shafran>.
- 23.Лаванда, спаржа, шафран: як завдяки нішевим культурам фермери побудували «маленьку Голландію» на Херсонщині [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://landlord.ua/news/lavanda-sparzha-shafran-iak-zavdiaky-nishevym-kulturam-fermery-pobuduvaly-malenku-hollandiiu-na-khersonshchyni/>.
- 24.Лариса Боден, - смт. Любимівка [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uhbdp.org/ua/news/agro-news/164-success-stories/1289-larysa-boden-smt-liubymivk>.
- 25.Любіцева О.О. Індустрія національного туризму: проблеми формування та сучасний стан / О.О. Любіцева, О.О. Бейдик, Б.П. Яценко // Економічна та соціальна географія. - 1995. - Вип. 46. — С. 93–99
- 26.Любимівська селищна рада [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lubymivka.gromada.org.ua/>.
- 27.Маховка В. М. Перспективи розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Полтавської області / В. М. Маховка // Економіка і регіон. - 2017. - № 1. - С. 31-38. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2017_1_7
- 28.Методичні рекомендації для вивчення курсу «Туристичні і рекреаційні ресурси України та Закарпаття» для студентів I курсу денної та заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.140103 «Туризм» / Укл. Н.В. Чир. – Ужгород : УжНУ, 2015. – 44 с.
- 29.Митина Н.Н., Паранина Т.О., Бруснигина С.Г. Развитие туристско-рекреационного потенциала республики Крым: новые вызовы и пути решения // Государственное управление. Электронный вестник Выпуск № 68. Июнь 2018 г. С. 172-194

30. На Херсонщині вирощують найдорожчу у світі спецію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroprod.biz/2016/12/na-hersonschyni-vyroschuyut-najdorozhchu-u-sviti-spetsiyu/>.
31. На Херсонщині з'явився другий виробник шафрану. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uhb.dp.org.ua/1220-na-khersonshchyni-z-yavivsyia-drugij-virobnik-shafra-nu>.
32. На Херсонщині розквітла міні-Голландія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newday.kherson.ua/na-hersonshhyni-rozkvitla-mini-gollandiya/>.
33. На Херсонщині розпочали збирати спаржу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agroreview.com/news/na-hersonshchyni-rozpochaly-zbyraty-sparzhu>.
34. Нишевые специи и агротуризм или на чем базируется успех ФХ «Шафран Любимовский» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.seeds.org.ua/nishevyye-specii-i-agroturizm-ili-na-chem-baziruetsya-uspex-fx-shafran-lyubimovskij>.
35. Ніколаєва О. І. Рекреаційний господарський комплекс Одеського регіону. – на правах рукопису. дис. на здобут. наук. ступ. канд. географ. наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2018
36. Носаченко В. Особливості природно-рекреаційного ресурсного потенціалу України / В. Носаченко, Д. Животівська // Сучасна гуманітаристика : зб. матеріалів XIV Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф., 9 груд. 2019 р. - Переяслав (Київ. обл.), 2019. - Вип. 14. - С. 227-230.
37. Іванченко Н.М. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму // Ефективна економіка № 5, 2015 Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>.

38. Озеро Світязь: сучасний природно-господарський стан та проблеми : монографія / С.П. Бондарчук, В.О. Волянський, В.А. Голян, М.І. Зінчук, В.В. Іванців. - Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2008. - 336 с. - Бібліогр.: с. 323-335
39. Ольшанська, О.В. Економіко-екологічні проблеми Північного Причорномор'я / О.В. Ольшанська; АН України. Рада по вивч. продукт. сил України. — К., 1999. — 35 с.
40. Подольська О. В. Рекреаційний потенціал як основа формування конкурентоспроможного туристичного продукту / О. В. Подольська // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2017. - Вип. 182. - С. 213-220. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2017_182_26.
41. Полтавець А. М. Рекреаційний потенціал Київської області / А. М. Полтавець // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. - 2015. - № 4. - С. 72-81. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2015_4_13.
42. Потишняк О. М. Рекреаційні ресурси та природно-рекреаційний потенціал як необхідна умова розвитку рекреації / О. М. Потишняк, О. В. Дудник, В. Г. Краля // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2017. - Вип. 182. - С. 140-147. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2017_182_17.
43. Рекреаційний потенціал Львівської області та стратегія його освоєння / В. С. Кравців, Б. М. Матолич, О. І. Гулич, В. О. Полюга // Регіон. економіка. - 2002. - N 2. - С. 134-143.
44. Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи: матеріали Міжнар. конф., 16-18 груд. 2009 р. / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника [та ін.] ; редкол.: канд. іст.

- наук Володимир Величковський (голова) [та ін.]. - Івано-Франківськ : Фоліант, 2009. - 376 с.
- 45.Руденко, В. П. Природно-ресурсний потенціал природних регіонів України / В. П. Руденко, В. Я. Вацеба, Т. В. Соловей; Український ін-т досліджень навколишнього середовища і ресурсів; Чернівецький національний ун-т ім. Ю.Федьковича. - Чернівці : Рута, 2001. — 268 с.
- 46.Своя ніша: як вирощувати шафран і скільки на ньому можна заробити [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uzhgorod.top/blogi/item/19195-svoya-n-sha-yak-viroschuvati-shafran-sk-lki-na-nomu-mozhna-zarobiti?__cf_chl_.
- 47.Слюсар С.Т., Бурлаков О.О., ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ Економічний вісник університету | Випуск № 36/1, 2018 Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>
- 48.Степанова К., Экотуризм в Украине: вызовы и возможности (на примере Одесской области) Январь 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/294465954_Ecotourism_in_Ukraine_Challenges_and_opportunities_Odessa_region_case_study.
- 49.Топчієв О. Г. Рекреаційно-туристична діяльність як складова регіональних господарських комплексів: концептуально-понятійний огляд / О. Г. Топчієв, В. В. Яворська, О. І. Ніколаєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Серія: Географічні науки. – Вип.5. – С. 128- 134
- 50.Третяк А. Природні рекреаційні ресурси України: стан використання та потенціал / А. Третяк, Г. Гребенник // Землевпорядний вісник. - 2014. - № 8. - С. 41-45 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zv_2014_8_11

- 51.Украинская ферма. «Gourmet из Любимовки»: аспарагус + шафран [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.restorator.ua/post>.
- 52.Хітренко Т. Ф. Рекреаційний потенціал ландшафтів Вінницької області / Т. Ф. Хітренко, Н. М. Рідей, Т. В. Теліжинська // Агроекологічний журнал. - 2016. - № 4. - С. 39–47. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrog_2016_4_8.
- 53.Черчик Л. М. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда; Луцький нац. техн. ун-т. - Луцьк : ЛНТУ, 2008. - 235 с.
- 54.Фото лілії, лаванда ФГ «Шафран любимівський» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://landlord.ua/wp-content/uploads/2019/07/%D.jpg>.
- 55.Фото Почесна грамота» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://apk-kherson.gov.ua/images/Novini/2019/10/shafran2.jpg>.
56. Фото спаржа ФГ «Шафран Любимівський» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://agrarii-razom.com.ua/sites/default/files/styles/large/>.
- 57.Шафран – розкіш, що дорожча за золото [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.grydnycia.lviv.ua/shafran-rozkish-scho-dorozhcha-za-zoloto/>.
- 58.Уайт Памела. «Экотуризм: этика или экологическая продажа?». Журнал исследований путешествий . 1993. 31 (3): 3–9. doi : 10.1177 / 004728759303100301
- 59.Управління економікою рекреаційних територій, галузей і підприємств : зб. наук. пр. / Ред.: В.К. Мамутов; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. - Донецьк: Юго-Восток, 2008. - 276 с.
- 60.Янковська Л. В. Оцінка рекреаційного потенціалу природних ресурсів Бучацького району / Л. В. Янковська, А. Боднар //

- Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. - 2012. - № 2. - С. 193-197. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2012_2_37
61. Borges M., Eusébio C. and Carvalho N. (2014). Governance for sustainable tourism: A review and directions for future research // *European Journal of Tourism Research* 7. – P. 45 – 56.
 62. Green Tourism in Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://destinations.com.ua/travel/places/609-green-tourism-in-ukraine>
 63. Kafi M., Koocheki A., Rashed M.H., (2006). *Saffron (Crocus sativus): Production and Processing*. - CRC Press, 2006. – P.252.
 64. Kalyn, B.M., Butsiak, A.A. (2017). Environmental assessment and potential of tourist and recreational resources of the Brody district. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(74), 15–19.
 65. Mazidi, M., Shemshian, M., Mousavi, S.H., Norouzy, A., Kermani, T., Moghiman, T., Sadeghi, A., Mokhber, N., Ghayour-Mobarhan, M., and Ferns, G.A. (2016). A double-blind, randomized and placebo-controlled trial of Saffron (*Crocus sativus* L.) in the treatment of anxiety and depression. *J Complement Integr Med* 13 (2), 195–199 <https://doi.org/10.1515/jcim-2015-0043>. PubMed/.
 66. Shokatia B., Asgharipoura M.R, Ghanbaria A., Feizizadeh B. (2017). Suitability assessment of Saffron cultivation using GIS based multi-criteria decision analysis approach; study area: East-Azerbaijan province.
 67. Willard, P. (2002), *Secrets of Saffron: The Vagabond Life of the World's Most Seductive Spice*. - Brooklyn, New York. – P.240.
 68. Western Ukraine is an Ecotourism Gem // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lvivtoday.com.ua/exploring-lviv/4889>.